

## Umsögn Landssamtakanna Proskahjálpar um þingsályktun um menntastefnu 2020-2030, 278. mál.

Landssamtökin Proskahjálpar vinna að réttinda- og hagsmunamálum fatlaðs fólks, með sérstaka áherslu á fötluð börn og ungmenni og fólk með þroskahömlun. Samtökin byggja stefnu sína á samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, Barnasáttmála SP og öðrum fjölþjóðlegum mannréttindasamningum. Um 20 félög eiga aðild að samtökunum með um 6 þúsund félagsmenn.

Augljóst er að menntastefna varðar mjög mikisverð mannréttindi, hagsmuni og tækifæri fatlaðs fólks almennt og sérstaklega fatlaðra barna og ungmenna. Allar rannsóknir sýna, svo ekki verður um villst, að hvarvetna í heiminum þarf fatlað fólk að þola mikla og margvíslega mismunun hvað varðar tækifæri til náms og þeirra lífsgæða og tækifæra í lífinu sem ráðast mjög mikið af því að fólk geti menntað sig eftir því sem geta þess og vilji stendur til. Ísland er engin undantekning frá þessu.

Landssamtökin Proskahjálpar fagna áherslunni í menntastefnunni á að “allir geti lært” sem og þeim þunga sem þar er lagður á jafnrétti til náms og skóla án aðgreiningar. Einnig er ástæða til að fagna því því að sérstaklega er í stefnunni er kveðið á um að nemendur skuli fá nám og kennslu við hæfi í samræmi við fyrirmæli laga, aðalnámskrár, áherslur ríkjandi menntastefnu og alþjóðasáttmála sem Ísland hefur undirgengist. Samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, sem Ísland fullgilti árið 2016 og skuldbatt sig þar með til að virða og framfylgja, er mjög mikilvægur í þessu samhengi. Hann leggur afar mikla áherslu á skyldur ríkja til að tryggja fötluðu fólki tækifæri til náms alla ævi til jafns við aðra og án aðgreiningar. Samningurinn byggist á þeirri hugmyndafræði að það séu samfélagslegar hindranir, frekar en persónulegar skerðingar, sem koma í veg fyrir virka þátttöku fatlaðs fólks í samfélaginu.

Með vísan til framangreinds vilja Landssamtökin Proskahjálpar koma eftirfarandi á framfæri:

Vísa mætti með skýrari og afdráttarlausari hætti til samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks sem leiðarljóss í skólastarfi með fötluðum nemendum. Með fullgildingu samningsins eru stjórnvöld skuldbundin til að framfylgja ákvæðum hans, m.a. með því að tryggja að stefnumótun stjórnvalda taki mið af ákvæðum hans, sbr. 4. gr. samningsins sem hefur yfirskriftina *Almennar skuldbindingar*.<sup>1</sup> Í samningnum er mjög mikil áhersla lögð á

---

<sup>1</sup> Í 4. gr. samningsins segir m.a.:

Aðildarríkin skuldbinda sig til þess að tryggja og stuðla að því að öll mannréttindi og mannfrelsi verði í einu og öllu að veruleika fyrir allt fatlað fólk án mismununar af nokkru tagi vegna fötlunar.

Aðildarríkin skuldbinda sig í þessu skyni til ... að taka mið af vernd og framgangi mannréttinda fatlaðs fólks við alla stefnumótun og áætlanagerð, ... (Undirstr. Proskahj.).

skyldur ríkja til að tryggja fötluðu fólki tækifæri til náms til jafns við aðra og án aðgreiningar. Landssamtökin Proskahjálp beina þeim tilmælum til stjórnvalda að fjalla sérstaklega um skóla án aðgreiningar og hvernig tryggja beri rétt fatlaðs fólks til náms á öllum skólastigum við innleiðingu stefnunnar.

Í stefnunni er fjallað um möguleg áhrif sjálfvirknivæðingar á íslenskt samfélag, sem Landssamtökin Proskahjálp telja mjög mikilvægt. Sérstaklega er rætt um áhrifin sem sjálfvirknivæðing muni mögulega hafa á starfstækifæri fólks af erlendum uppruna og nemenda sem hafa annað móðurmál en íslensku. Landssamtökin Proskahjálp telja afar mikilvægt að einnig verði með afdráttarlausari hætti tekið tillit til þeirra skerðinga á tækifærum fyrir fólk með þroskahömlun sem er líkleg afleiðing sjálfvirknivæðingar og breytinga á vinnumarkaði samfara henni, enda mjög berskjaldaður hópur í því tilliti.

---

24. gr. samningsins hefur yfirskriftina Menntun og hljóðar svo:

1. Aðildarríkin viðurkenna rétt fatlaðs fólks til menntunar. Í því skyni að þessi réttur verði að veruleika án mismununar og þar sem allir hafa jöfn tækifæri skulu aðildarríkin koma á menntakerfi án aðgreiningar á öllum skólastigum og námi alla ævi sem leiðir til þess:

a) að mannleg geta og tilfinning fyrir reisu og eigin verðleikum þroskist til fulls og til þess að virðing fyrir mannréttindum, mannfrelsi og mannlegri fjölbreytni vaxi,

b) að fatlað fólk geti fullþroskað persónuleika sinn, hæfileika og sköpunargáfu, ásamt andlegri og líkamlegri getu,

c) að gera fötluðu fólki kleift að taka virkan þátt í frjálsu samfélagi.

2. Til þess að þessi réttur megi verða að veruleika skulu aðildarríkin tryggja:

a) að fatlað fólk sé ekki útilokað frá almenna menntakerfinu vegna fötlunar og að fötluð börn séu ekki útilokuð frá gjaldfrjálsu skyldunámi á grunnskólastigi eða námi á framhaldsskólastigi vegna fötlunar,

b) að fatlað fólk hafi aðgang til jafns við aðra að endurgjaldslausri grunn- og framhalds-skólamenntun án aðgreiningar, sem uppfyllir almennar kröfur um gæði, í þeim samfélögum þar sem það býr,

c) að viðeigandi aðlögun sé veitt viðkomandi einstaklingi til þess að þörfum hans sé mætt,

d) að fatlað fólk fái nauðsynlegan stuðning innan almenna menntakerfisins til þess að greiða fyrir árangursríkri menntun þess,

e) að skilvirkur, einstaklingsmiðaður stuðningur standi til boða í umhverfi sem hámarkar námsþroska og félagslegan þroska sem samræmist markmiðinu um fulla þátttöku allra.

3. Aðildarríkin skulu gera fötluðu fólki kleift að öðlast hagnýta og félagslega færni í því skyni að greiða fyrir fullri þátttöku þess, til jafns við aðra, í skólastarfi og sem þjóðfélagsþegnar. Aðildarríkin skulu gera viðeigandi ráðstafanir í þessu skyni, meðal annars:

a) auðvelda fólki að læra punktaletur, óhefðbundna ritun, auknar og óhefðbundnar samskiptaleiðir, -máta og -form og færni í áttun og hreyfifærni, ásamt því að greiða fyrir jafningjastuðningi og jafningjaráðgjöf,

b) auðvelda fólki að læra táknmál og stuðla að sjálfsmynd heyrnarlauss og heyrnarskerts fólks með tilliti til tungumáls,

c) tryggja að menntun einstaklinga, og þá sérstaklega barna, sem eru blindir eða sjónskertir, heyrnarlausir eða heyrnarskertir eða fólks með samþætta sjón- og heyrnar-skerðingu fari fram á viðeigandi tungumálum og tjáningarmáta sem hentar viðkomandi einstaklingi og í umhverfi sem hámarkar námsþroska og félagsþroska.

4. Í því skyni að tryggja að fyrrnefnd réttindi verði að veruleika skulu aðildarríkin gera viðeigandi ráðstafanir til þess að ráða kennara, einnig fatlaða kennara sem eru sérhæfðir í táknmáli og/eða punktalettri, og að þjálfá sérfræðinga og starfsfólk sem starfa á öllum sviðum menntakerfisins. Fyrrnefnd þjálfun skal samlöguð vitund um fötlun og notkun viðeigandi aukinna og óhefðbundinna samskiptaleiða, -máta og -forma, kennsluauðferða og námsgagna sem er ætlað að styðja fatlað fólk.

5. Aðildarríkin skulu tryggja að fatlað fólk geti hafið almennt nám á háskólastigi, starfs-þjálfun og notið fullorðinsfræðslu og náms alla ævi án mismununar og til jafns við aðra. Aðildarríkin skulu, í þessu skyni, tryggja að fatlað fólk fái notið viðeigandi aðlögunar.

Ungmennaráð Þroskahjálpar, sem skipað er einstaklingum með þroskahömlun og/eða aðrar skyldar skerðingar á aldrinum 16-24 ára, ályktaði 6. febrúar síðastliðinn um drög að menntastefnu þegar hún var til kynningar í samráðsgátt. Í ályktuninni segir:

1. Við mótun nýrrar menntastefnu er mikilvægt að leggja áherslu á fjölbreyttara námsúrval fyrir fólk með þroskahömlun /eða aðrar skerðingar til að tryggja í raun jafnrétti til náms sem miðast við getu, hæfni og áhugasvið hvers og eins.

2. Við bendum á að stúdentspróf er lykill að frekara námi og framtíð. Fólk með þroskahömlun fær ekki stúdentspróf við útskrift af starfsbrautum og er því augljóslega mismunað um margvísleg tækifæri til menntunar. Þetta hefur mikil áhrif á möguleika til frekari menntunar og margs konar tækifæri okkar alla framtíð, s.s. til atvinnu og til að afla okkur tekna, til að eiga möguleika til að eignast heimili og taka virkan þátt í samfélaginu á öllum sviðum til jafns við aðra. Bráðnauðsynlegt er því að tryggja raunhæf tækifæri fólks með þroskahömlun og/eða aðrar skerðingar til framhaldsmenntunar við hæfi. Mikilvægt er að það komi skýrt fram í menntastefnunni

3. Við skorum á menntamálaráðherra að huga sérstaklega að því að veita nemendum með þroskahömlun og/eða aðrar skerðingar nám og þjálfun sem tryggir rétt þeirra til að taka þátt í samfélagi sem er að breytast og gera þeim kleift að taka virkan þátt í að takast á við og leysa mikilvæg viðfangsefni sem nemendur og samfélagið allt munu standa frammi fyrir í framtíðinni og sérstaklega er talað um í menntastefnunni, s.s. breytingar á vinnumarkaði með fjórðu iðnbyltingunni og loftslagsmál.

4. Þá beinum við þeim tilmælum til menntamálaráðherra að hugað verði að því að skapa ungu fólki með þroskahömlun og/eða aðrar skerðingar, sem búsett eru utan höfuðborgarsvæðis, tækifæri til náms á háskólastigi eftir útskrift úr framhaldsskóla með því að tryggja með einhverjum hætti búsetuúrræði með stuðningi. Eins og staðan er í dag eiga þeir sem búa utan höfuðborgarsvæðis ekki kost á slíku námi sem er augljós mismunun á grundvelli búsetu.

Landssamtökin Þroskahjálpar taka heils hugar undir þessar tillögur ungmennaráðsins og lýsa yfir miklum áhuga og vilja til að koma á fund ráðuneytisins til að gera grein fyrir áherslum sínum og sjónarmiðum við innleiðingu stefnunnar. Einnig bendum við á ungmennaráð Þroskahjálpar sem samráðsvettvang við það mikilvæga verkefni.

Virðingarfyllst.

Bryndís Snæbjörnsdóttir, formaður Þroskahjálpar

Anna Lára Steindal, verkefnastjóri Þroskahjálpar í málefnum fatlaðra barna og ungmenna